

УДК 351.777:614.7:352/354

О. Олефіренко

СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Досліджено основні закономірності розвитку системи “суспільство – природа”. Обґрунтовано необхідність формування соціально-екологічних механізмів реалізації екологічної політики.

Ключові слова: соціально-екологічна політика, система “суспільство – природа”, механізми реалізації екологічної політики, екологізація, екологічна криза.

На сьогодні людство досягло такого рівня потужності свого розвитку, коли неминучість загрози глобальної екологічної катастрофи порушує питання про заміну пануючих у суспільстві принципів організації людської діяльності на нові, що базуються на наукових підходах при аналізі функціонування складної системи “природа – суспільство”.

Сучасна глобальна екологічна криза викликає стурбованість майбутнім людської цивілізації, існуванням життя на планеті. Проблема майбутнього у взаємовідносинах суспільства та природи, пошуки відповіді на питання про те, чи зможе людство подолати загрозу глобальної екологічної катастрофи обумовлює посилення значення соціально-екологічної складової у соціальному розвитку. Пошук стратегії у взаємовідносинах соціуму з оточуючим природним середовищем все тісніше переплітається з проблемами політики та економіки, вибору соціальних пріоритетів. У світі склалася соціально-економічна система, яка спричиняє виникнення і загострення соціально-економічних та екологічних проблем, різних за рівнем, масштабами і сутністю.

Погіршення глобальної екологічної ситуації обумовлене тим, що населення світу постійно зростає, прискорюється стратифікація розвинених країн. Водночас високі темпи економічного зростання мало позначаються на рівні добробуту основної частини населення, яке проживає у країнах, що розвиваються. Разом зі зростанням виробництва і споживання сировини збільшується антропогенне забруднення біосфери. Відбувається опустелювання земель і потепління клімату, зменшується озоновий шар атмосфери, біорізноманіття, родючість ґрунтів, ліси. Багато вчених і фахівців оцінюють цю ситуацію як соціально-екологічну кризу, що охопила планету.

Перспективи вирішення всіх екологічних проблем визначатимуться переважно рівнем усвідомлення їх актуальності науково-технічною елітою, політиками та тими державними інститутами, які формують і здійснюють екологічну політику. При виборі аргументів щодо необхідності її активізації провідну роль повинні відігравати соціальні мотиви. На сьогодні актуальною є проблема наукового обґрунтування процесів формування соціально-екологічних механізмів реалізації екологічної політики.

Вивчення причин виникнення та розробки механізмів запобігання сучасній глобальній екологічній кризі вимагає ґрунтовного аналізу основних закономірностей розвитку системи “суспільство – природа”. Одним із найважливіших вихідних

пунктів для теоретичного вирішення цієї проблеми є визнання нерозривної єдності суспільства та природи. За останні роки нагромаджено чимало методологічного і теоретичного потенціалу щодо розуміння взаємин людини і природи, процесів історії та еволюції. Соціально-екологічні аспекти формування та реалізації екологічної політики висвітлені в працях як зарубіжних, так і вітчизняних учених, зокрема І. Синякевича, В. Кравціва, О. Салтовського, Н. Реймерса, Л. Хенса, Л. Мельника.

Метою роботи є аналіз основних підходів щодо формування механізмів реалізації екологічної політики, що забезпечують вирішення як екологічних, так і соціальних проблем соціального розвитку.

Серед багатьох мотивів, які обумовлюють необхідність активізації екологічної політики в Україні, серед пріоритетних потрібно назвати соціальні фактори, оскільки головною метою регіональної екологічної політики є забезпечення стабільного соціального розвитку. Стратегічною метою екологічної політики є забезпечення екологічної безпеки.

Екологічна політика буде ефективною тоді, коли, по-перше, на кожному конкретний момент враховуватиме думку населення щодо пріоритетності вирішення екологічних проблем у спектрі інших проблем його життєдіяльності, а, по-друге, буде сприяти підвищенню екологічної свідомості громадян. Ефективність екологічної політики у великою мірою залежить від екологічної культури населення, специфіки екологічної свідомості і стереотипів поведінки. Тому екологічну політику можна визначити як соціальну діяльність, спрямовану на забезпечення економічних, соціальних і культурних умов, необхідних для гармонійного буття, збереження і відтворення навколишнього середовища [1]. Екологічна політика є системою заходів, спрямованих на регуляцію взаємодії суспільства і природи із метою збереження природного середовища [2].

Важливим аспектом формування екологічної політики є система екологічного права, яка базується на Законі України “Про охорону навколишнього природного середовища”, прийнятому 25 червня 1991 р., який є комплексним, базовим, системоутворюючим законом у сфері екологічного законодавства України [3]. Саме на цьому законі ґрунтується сучасна система екологічного законодавства України. Він містить головні принципи положення в галузі використання і охорони природних об’єктів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини та навколишнього природного середовища загалом, є засадничим у формуванні різних екологічних програм та напрямків розвитку суспільства на перспективу.

Сучасні перспективи формування української екополітики визначаються “Основними напрямками державної політики України в галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки” (прийняті Верховною Радою України 5 березня 1998 р.) [4]. Саме у них у сконцентрованій формі зосереджено основні положення національної екологічної політики нашої держави з урахуванням того, що екополітика передбачає проведення заходів, спрямованих на досягнення гармонійності та оптимальності взаємовідносин в системі “суспільство – природа”.

О. Салтовський пропонує розглядати екополітику як соціально-екологічну політику. На його думку, соціально-екологічна політика – це сукупність науково обґрунтованих принципів охорони та формування оточуючого природного середовища, що базуються на весторонньому врахуванні законів його розвитку, і що передбачає оптимальну структуру виробничих сил, темпи, пропорції розвитку

яких забезпечують відтворення природного середовища та гарантують суспільству економічне процвітання та благополуччя. Вона є тим засобом, який повинен сконцентрувати зусилля суспільства у напрямку оптимізації його природоперетворюючої діяльності та гармонізації відносин із природою [5].

Мета соціально-екологічної політики полягає у забезпеченні гармонійної взаємодії суспільства та природи, в покращенні якості оточуючого середовища в процесі функціонування економіки за умови повного задоволення матеріальних, духовних та екологічних потреб суспільства. Соціально-екологічна політика покликана узгодити соціальні та екологічні цілі суспільства як основу вирішення проблеми глобальної екологічної кризи.

В останнє десятиліття у країнах Західної Європи обговорюється питання про вплив повсякденних дій людей на природу і їх відповідальності за стан природного середовища. Піддається сумніву звичний спосіб життя, при якому природі постійно завдається шкода [6]. В Україні це питання менш актуальне: економічна нестабільність, низький рівень життя населення, політичні проблеми виходять на передній план, відсуваючи на другий план стан навколишнього середовища та взаємини людини і природи.

Рівень соціально-економічного розвитку і стану довкілля в Україні свідчить, що сталий розвиток реально не став державним пріоритетом України, а екологічні потреби на сьогодні об'єктивно є далеко не першорядними в рейтингу соціальних пріоритетів населення. Перспективи вирішення екологічних проблем визначаються подальшим розвитком економічної ситуації в країні. Специфікою української ситуації необхідно вважати досить слабку соціальну реакцію на існуючі екологічні проблеми. Таке явище можна пояснити як низьким рівнем екологічної свідомості населення, так і наявністю складних соціальних проблем, вирішення яких для окремих категорій людей є питанням взагалі фізичного виживання. На цьому тлі екологічна небезпека серйозного впливу на соціальну поведінку населення не має. Винятки становлять хіба що екстремальні ситуації, коли екологічний фактор безпосередньо ускладнює життя людей, зокрема, коли він стає основною причиною спалаху різних захворювань.

Безумовно, що неадекватність соціальної реакції гостроті екологічних проблем є негативним явищем. Водночас у сучасних умовах воно відіграє і певну позитивну роль, оскільки не підвищує і без того високу соціальну напругу в суспільстві. Таким чином шляхи виходу з еколого-економічної кризи треба шукати в площині вибору ефективної тактики природоохоронних дій в різних сферах соціально-економічного життя [7]. Видається, що основними напрямками такої тактики мають бути: екологізація економічних реформ, екологізація управління, екологізація людської свідомості. Саме там криються дієві резерви підвищення ефективності екологічної політики в найближчій перспективі.

Україна залишається однією з не багатьох європейських країн, у якій відсутня національна стратегія сталого розвитку. Як зазначається у Концепції національної екологічної політики України, екологічна політика повинна базуватись на принципах рівності трьох складових розвитку держави: економічної, екологічної, соціальної, що зумовлює орієнтування на пріоритети сталого розвитку, врахування екологічних наслідків під час прийняття економічних рішень [8].

Загальна екологізація суспільного життя поки що переважно дуже поверхнева і не зачіпає глибоких основ соціально-економічного функціонування і розвитку

людства. Все зводиться до того, що людство не має механізму ефективного та швидкого зворотного зв'язку з природою [9].

У доповіді Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) К. Аннана, що була зроблена на Саміті Ріо-92+10 в Йоганнесбурзі, прозвучали слова: “Сьогоднішній світ, що стоїть перед подвійним викликом бідності і забруднення навколишнього середовища, потребує того, щоб у нього прийшла пора трансформації і мудрого керівництва – пора, в якій ми зробимо давно запізнілий вклад у надійне майбутнє” [10].

Справді, світ створений для мудрих. У третьому тисячолітті землянам не вижити, якщо провідники земної цивілізації не позбудуться агресивної ментальності до всього живого на Землі, набутої в минулому. Пора трансформації економічної, екологічної, соціальної і духовної сфери суспільної діяльності наступила давно. Вона є нагальною і нині [11].

Очевидним стає той факт, що проблеми довкілля в слабо розвинутих країнах неможливо вирішити без допомоги багатих. Складна еколого-економічна ситуація, що має місце в цих країнах, стала основним чинником, що стримує вирішення глобальних екологічних проблем [12].

Аналіз світових тенденцій природокористування дає підставу стверджувати, що неможливо забезпечити сталий екологічно збалансований розвиток і вирішення найбільш актуальних проблем довкілля без істотних зрушень у соціальній і духовній сферах. Все складніше буде вирішувати складні економічні, екологічні і соціальні проблеми на тлі деградації духовної сфери.

Зникають і деградує мови малих народів, відбувається руйнація національних традицій, сім'ї, поезії, пісні, музики, живопису тощо. Масова бездуховна культура стала руйнівником культури малих народів – духовного потенціалу, який накопичувався впродовж століть. Ситуація в соціальній і духовній сфері є більш загрозливою, ніж в екологічній. Якщо в екологічній сфері людство усвідомлює страхітливі наслідки деградації довкілля під впливом його забруднення та руйнації генетичного потенціалу, то нищення духовної сфери під потужним пресом глобалізації, на жаль, не викликає подібного занепокоєння.

Сучасна філософія суспільного розвитку криється в приматі виробництва і споживання матеріальних благ над духовним становленням. Змінити філософію суспільного розвитку, яка б передбачала примат духовного розвитку над виробництвом матеріальних благ, залишається найбільш складною проблемою, яку необхідно вирішити землянам у третьому тисячолітті [13].

Процес сприйняття пріоритетів духовної сфери над матеріальною є досить тривалим. Його становленню повинна сприяти ефективна екологічна політика, яка б передбачала правові обмеження щодо використання окремих елементів довкілля. Також необхідно звернути увагу на те, що між зростанням забруднення довкілля і деградацією духовності є взаємозворотні зв'язки. З одного боку, деградація духовності призводить до зростання забруднення, з іншого – деградація довкілля сприяє духовному занепаду. Наявність взаємозворотних зв'язків між цими негативними явищами дає підставу стверджувати про об'єктивну необхідність їх паралельного вирішення.

Намагання досягти сталого природокористування і сталого економічного зростання без вирішення проблем деградації духовної сфери – це намагання втілити в життя безперспективну концепцію суспільного розвитку.

Як і світова спільнота, Україна зіштовхується зі складними проблемами деградації довкілля. Зменшення викидів забруднюючих речовин, яке мало місце в останньому десятилітті двадцятого століття, відбувалося не за рахунок застосування більш природоохоронних технологій, а в результаті істотного спаду обсягів виробництва промислової продукції. Необхідною умовою здійснення ефективної політики сталого розвитку є об'єктивна оцінка екологічної ситуації в державі та її регіонах, яка має бути в максимально позбавлена елементів суб'єктивності та емоційності, котрі можуть призвести до прийняття часом популістських, а головне – не реальних для виконання рішень. У підсумку оцінка екологічної ситуації має вирішити ключову проблему: спочатку вихід із економічної кризи, а потім з екологічної, чи ці процеси мають бути синхронними. Це принципово важливо для вибору соціально-економічної стратегії сталого розвитку України. Динаміка забруднення довкілля тісно пов'язана з активністю економічних процесів. Україна продовжує зіштовхуватися зі страхітливими наслідками найбільш потужної техногенної катастрофи в світі, яка відбулася в результаті руйнування атомного реактора на Чорнобильській атомній електростанції (далі – ЧАЕС). Не треба також забувати про складні екологічні наслідки радіоактивного забруднення довкілля значної території України внаслідок аварії на ЧАЕС, функціонування понад 1500 хімічно небезпечних об'єктів, наявність ареалів критичного екологічного ризику в крупних промислових районах. Зменшення шкідливих викидів в Україні у кінці ХХ ст. є малою втіхою, оскільки було наслідком зменшення виробництва. Відносні показники забруднення довкілля вказують на те, що відбулося погіршення природокористування.

Наведене вище дає підстави говорити про те, що екологічна ситуація в Україні є далеко не благополучною, а це є вагомим мотивом для пошуку ефективних засобів активізації регіональної екологічної політики.

Концептуальні засади державної екологічної політики України, сформульовані в Основних напрямках державної політики у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, затверджених Постановою ВР № 188.98-ВР від 5 березня 1998 р.), базуються на міжнародних зобов'язаннях України з впровадження Порядку денного на ХХІ ст. та багатосторонніх екологічних конвенцій [14].

Основні цілі національної екополітики:

- досягнення безпечного для здоров'я людини стану навколишнього природного середовища;
- підвищення рівня громадської свідомості з питань охорони навколишнього природного середовища;
- поліпшення екологічної ситуації та підвищення рівня екологічної безпеки;
- удосконалення системи інтегрованого екологічного управління шляхом включення екологічної складової до програм розвитку секторів економіки.

Оскільки проведення соціально-екологічної політики неможливе без підкорення інтересів та волі окремих індивідів чи їх груп спільній меті, то головним її суб'єктом є держава. Держава за своєю суттю є механізмом узгодження інтересів індивідів. Саме тому вона може репрезентувати суспільство загалом у його “діалозі” з природою, направленому на відновлення гармонії між ними на якісно новому етапі розвитку людської цивілізації. Окрім того, держава має виключне право на прийняття законодавчих актів, обов'язкових для всіх громадян держави та застосовувати, в разі необхідності, примус для їх дотримання.

Головним об'єктом соціально-екологічної політики є вся система соціоприродних відносин. Однак безпосереднім, об'єктом через який здійснюється вплив на головний, є економіка, людська природоперетворююча діяльність, від способу організації якої і залежить пануюче в суспільстві ставлення до природи та вибір цілей, зокрема і соціально-екологічних, його розвитку.

В структурі соціально-екологічної політики сучасної держави можна виділити такі основні рівні – локальний, національний та глобальний.

Локальний рівень здійснення соціально-екологічної політики пов'язаний із гармонізацією відносин суспільства та природи в певних місцевих соціоекосистемах (міста, селища, села, окремого господарства). Здійснювати завдання соціально-екологічної політики на цьому рівні покликані органи місцевого самоврядування. Вони можуть приймати певні розпорядчі акти (в рамках загальнонаціонального законодавства та власної компетенції) та слідкувати за їх дотриманням. У разі необхідності місцевим органам можуть надаватись права на закриття суб'єктів господарювання, що порушують екологічні норми природоперетворюючої діяльності, прийняті в державі. На цьому рівні відбувається безпосередній контроль за виконанням екологічного законодавства та здійснюється більшість безпосередніх державних заходів з охорони оточуючого природного середовища.

Однак стратегічні рішення приймаються на більш високому – національному рівні. Держава є головним координатором природоохоронної діяльності на своїй території. Їй одній належить виняткове право на застосування, в крайньому разі, навіть силових засобів для реалізації загальнонаціональних інтересів, зокрема і соціально-екологічних. Для цього вона має потужний карний апарат та відповідні повноваження.

Особливості сучасної глобальної екологічної ситуації примушують сучасні держави відмовитись від практики підтримання соціальної та екологічної стабільності за допомогою старих методів охорони довкілля. Запорука національної соціально-екологічної безпеки полягає у пошуках докорінних змін у взаємовідносинах з оточуючим природним середовищем, передусім організаційних.

Більшість відомств та організацій раніше головну увагу приділяли винятково екологічним наслідкам антропогенної діяльності. Тепер настав час проаналізувати та усунути їх причини, від чого залежить саме існування людського суспільства. Головні галузеві відомства та міністерства відіграють основну роль у прийнятті соціально-екологічних управлінських рішень на національному рівні. Саме вони визначають форму, характер і розподіл впливу економічної діяльності на стан ресурсів і соціально-екологічну ситуацію, своєю політикою і бюджетами формують відновлення, розширення чи деградацію природно-ресурсного потенціалу й можливості планети забезпечити економічний та соціальний прогрес у поєднанні зі збереженням природних умов існування людини. Але, на жаль, для більшості із них збереження оточуючого середовища, від якого залежить вирішення проблеми гармонізації взаємовідносин суспільства та природи, не є пріоритетними.

Природоохоронні завдання й забезпечення стійкого розвитку повинні в найближчий час стати невід'ємною частиною діяльності всіх урядових та великих приватних організацій. Вони мусять відповідати за те, щоб їх політика, програми та бюджети заохочували та підтримували діяльність, яка була б екологічно безпечною та економічно сталою зараз і в майбутньому і таким чином, сприяти вирішенню проблеми глобальної екологічної кризи.

Однак жодна держава не може самотужки вирішити екологічну проблему, оскільки вона є глобальною. Забруднення оточуючого середовища не визнає національних кордонів – викиди окислів сірки західноєвропейських теплових електростанцій є причиною кислотних дощів у Скандинавії, американських – у Канаді, вирубування тропічних лісів Амазонії скорочують можливості регенерації кисню у всій атмосфері нашої планети, відходи швейцарських хімічних концернів по Рейну досягають вод Північного моря, радіоактивні викиди після аварії на ЧАЕС поширюються атмосферними потоками по всій планеті тощо. Вирішення глобальної екологічної проблеми вимагає координації національних зусиль на міжнародному, глобальному рівні співробітництва та здійснення екологічної політики.

Взаємопов'язаність, комплексність нових завдань із вирішення соціально-екологічних проблем суперечить діям існуючих національних відомств у межах кожної країни. Ці відомства є, як правило, незалежними, відокремленими і виконують порівняно вузькі завдання, приймаючи рішення “за зачиненими дверима”. Існує роз'єднаність відомств, що керують економікою, і відомств, які відповідають за охорону природи.

Новий підхід потребує докорінної зміни ставлення урядів, відомств і приватних осіб до проблем охорони навколишнього середовища, подальшого розвитку міжнародного співробітництва.

На сьогодні кордони між країнами, націями з соціально-екологічної точки зору, стають прозорими, проникними, а діяльність, яка вважалась винятково “внутрішньою справою”, на сьогодні зумовлює екологічну ситуацію, розвиток і виживання населення інших країн. І, навпаки, наслідки економічної, соціальної, торговельної політики одних країн істотно впливають на інші. Тому необхідно змінити міжнародно-правову основу для забезпечення стійкого розвитку, створити нову систему міжнародних відносин, яка могла б заборонити одній або декільком країнам підривати екологічну безпеку інших.

Водночас, відзначаючи винятково велику роль держави та державних органів у здійсненні соціально-екологічної політики, необхідно пам'ятати про те, що держава, як апарат узгодження інтересів громадян та їх груп не має якоїсь “власної” волі. Вона є виразником інтересів найбільш активної частини суспільства, яка здатна нав'язати свої інтереси іншим. В умовах функціонування демократії це “нав'язування” є результатом суспільного компромісу. Збереження нормальних умов біологічного існування людини на сучасному етапі розвитку цивілізації є загальним інтересом людства. Ця стратегічна мета людської діяльності на сучасному етапі розвитку взаємовідносин суспільства та природи не піддається сумніву практично ніким на планеті і боротьба відбувається переважно за які поступки та чиї інтереси буде гармонізовано глобальну соціоекосистему.

Хоча у кожній із країн соціально-екологічна політика має свою специфіку, що зумовлюється особливостями культури, історичних умов розвитку, рівнем економічного розвитку та багатьма іншими факторами, все ж можна виділити в ній такі основні напрямки:

1) реалізація суб'єктами природокористування за сприяння та контролю з боку держави програми раціонального природокористування, економії сировини, енергії та матеріалів;

2) корінна заміна виробничої діяльності, з огляду екологічних наслідків, впровадження маловідходних та безвідходних, екологічно чистих технологій,

замкнення циклів водоспоживання, екологічна безпека роботи підприємств, виробництво екологічно чистих продуктів харчування;

3) інформаційність та гласність екологічних експертиз, доступність екологічної інформації для всіх громадян держави;

4) формування екологічної свідомості та екологічної культури, екологічної відповідальності у всіх членів суспільства і передусім у керівних працівників, які уповноважені приймати управлінські рішення;

5) участь у міжнародному співробітництві з соціально-екологічних проблем.

Для визначення ступеня ефективності реалізації соціально-екологічної політики використовують ряд критеріїв, серед них:

1) рівень екологічної свідомості і культури суспільства;

2) рівень інформаційно-технічного забезпечення процесу реалізації завдань соціально-екологічної політики;

3) економічний критерій (ступінь врахування у виробничих процесах завдання комплексної переробки сировини, включення як складової виробництва задачі утилізації продукту після його споживання, поєднання задач забезпечення сталого економічного, соціального, політичного та духовного розвитку соціуму із задачами захисту довкілля, збереження його придатним для життя і здоров'я людей);

4) дієвість екологічного законодавства, обов'язковість виконання його норм всіма суб'єктами природокористування.

Головним критерієм ефективності здійснення соціально-екологічної політики, що поєднує у концентрованій формі всі інші, є здоров'я членів суспільства (біологічне, соціальне, психічне) та реальна демографічна ситуація.

Соціально-екологічна політика для того, щоб бути максимально ефективною, повинна базуватись на таких принципах: історизму; суспільної доцільності; системності; комплексності; забезпечення сталого розвитку; біосферизму; адаптації; планетарної єдності; пріоритету екологічної безпеки.

Для підвищення ефективності екологічної політики в найближчій перспективі має відбуватись екологізація економічних реформ, екологізація управління, екологізація людської свідомості. На сьогодні можна вважати досить сталим серед частини наукової та природоохоронної громадськості (але не суспільства загалом) усвідомлення того, що корінь рішення більшості екологічних проблем сучасності перебуває у сфері духовній, а не технологічній. Тобто не боротьба з "озонових дірами" і глобальним потеплінням клімату, не поява нових "чистих" природоохоронних технологій, не створення екологічних мереж (хоча і це, і багато іншого абсолютно необхідно), а загальна гуманізація і екологізація технократичного вектора розвитку сучасної цивілізації можуть вивести суспільство з глобальної соціально-екологічної кризи.

Література

1. Соціологія [Текст] : посіб. для студ. вищ. навч. закл. ; за ред. В. Г. Городяненка. — К. : Видавничий центр "Академія", 1999. — 255 с.

2. Економіка природопользования [Текст] / под. ред. Л. Хенса, Л. Мельника, Э. Буна и д. р. — К. : Наукова думка, 1998. — 480 с.

3. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 р. // Відомості Верховної Ради України [Текст]. — 1991. — № 41.

4. Про основні напрями політики України в галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки : постанова

Верховної Ради України // Відомості Верховної Ради України [Текст]. — 1998. — № 38/39. — Ст. 248.

5. Салтовський О. І. Основи соціальної екології [Текст] : курс лекцій / О. І. Салтовський. — К. : МАУП, 1997. — 168 с.

6. Бек У. Общество риска: на пути к другому модерну [Текст] / У. Бек. — М. : Прогресс-Традиция, 2000. — 384 с.

7. Кравців В. С. Регіональна екологічна політика в Україні (теорія формування, методи реалізації) [Текст] / В. С. Кравців ; НАН України. Інститут регіональних досліджень. — Львів : [б. в.], 2007. — 336 с.

8. Про схвалення Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року [Електронний ресурс] : розпорядження Кабінету Міністрів України № 800 від 17.10.2007 р. — Режим доступу : www.portal.rada.gov.ua.

9. Реймерс Н. Ф. Экология (теории, законы, правила принципы и гипотезы) [Текст] / Н. Ф. Реймерс. — М. : Журнал “Россия Молодая”, 1994. — 367 с.

10. Аннан К. Мир для мудрых [Електронний ресурс] / К. Аннан ; пер. Федотов Виктор. — Режим доступа : http://priroda.org/library/index_b501.html.

11. Сиякевич І. Екологізація розвитку: об'єктивна необхідність, методи, пріоритети / І. Сиякевич // Економіка України [Текст]. — 2004. — № 1. — С. 57—63.

12. Сиякевич І. М. Екологічні і соціальні виклики двадцять першого століття: проблеми їх подолання / І. М. Сиякевич // Менеджмент природних ресурсів: екологічна і лісова політика [Текст] : наук. вісн. УкрДЛТУ. — Вип. 14.2. — Львів : УкрДЛТУ, 2004. — С. 8—15.

13. Сиякевич І. М. Інструменти екополітики: теорія і практика [Текст] / І. М. Сиякевич. — Львів : ЗУКЦ, 2003. — 188 с.

14. Там само. — 188 с.

O. Olefirenko

SOCIAL AND ENVIRONMENTAL ASPECTS OF REGIONAL ENVIRONMENTAL POLICY

The basic rules of the system "society-nature" development are researched. The necessity of social and environmental mechanisms formation of environmental policy implementation is grounded.

Key words: social and environmental policy, system "society-nature, mechanisms of implementation of environmental policy, greening, environmental crisis.